

lag altijd op de loer. Zuigelingensterfte kwam in alle gezinnen voor. Verdriet, pijn, verlies en mededogen bij de schrijnende gebeurtenissen werden wel degelijk gevoeld door mensen, maar anders dan nu spraken men niet in het openbaar over emoties. Daarnaast vormden veepest en mond-en-klauwzeer een constante dreiging. Bovendien was er nogal wat aan de hand in de wereld tussen 1918 en 1920: het einde van de Eerste Wereldoorlog waar Europa en Nederland totaal verarmd uit kwamen, de internationale chaos met revoluties en het wegvallen van eeuwenoude rijken, de dreiging van een revolutie in Nederland, de kranten en hun lezers hadden welhaast teveel om zich druk over te maken om nog heel veel aandacht te hebben voor de pandemie. Een pandemie die weliswaar veel erger en omvangrijker was dan ooit, maar die bepaald niet enig in zijn soort was.

Pas vanaf de jaren '50 van de 20e eeuw, als door middel van groot-

Een ziekenzaal tijdens de Spaanse Grieppepidemie van 1918

(bron: Historische Sociëteit Enschede-Lonneker)

scheepse vaccinaties ziektes als tuberculose, pokken en polio verdwijnen en als door grotere hygiëne tyfus en cholera vrijwel niet meer voorkomen, worden ziektes die de mensheid eeuwenlang teisterden geen onderdeel meer van het gewone, dagelijks leven. Ook al waarschuwden vele artsen en virologen al jarenlang dat het slechts toeval was dat virusen als SARS of de Mexicaanse Griep niet uitgroeiden tot een wereldwijde pandemie, werd er jarenlang geoe-

fend door de GGD's met alle voorspelbare crisisscenario's bij een wereldwijde virusaanval, het beklifde niet bij politici, media en ook niet bij onszelf. Met COVID-19 zijn wij met de neus op de feiten gedrukt: wij zijn niet anders of onschendbaarder dan onze voorouders 100 jaar geleden die net als wij nu, gedwongen werden zo goed als mogelijk samen te leven met een alles ontwrichtend virus.

Door: Arthur van der Leij

De Broederschap van Onze Lieve Vrouw te Vleuten

Dit jaar is het 550 jaar geleden, dat de Broederschap van Onze Lieve Vrouw te Vleuten werd opgericht. Meer dan vijf eeuwen is de Broederschap betrokken bij de Vleutense en Haarzuilense gemeenschappen.

In de Torenpleinkerk in Vleuten, tot de Reformatie de Katholieke kerk, werd voor het altaar van O.L. Vrouw de oprichtingsakte getekend van het zogenaamde gilde, de Broederschap van O.L. Vrouw. Het was Beloken Pasen, destijds de eerste zondag na Pasen. In onze tijdrekening 21 april 1471.

De 15e eeuw was in onze gewesten en dus ook in het gebied in en rond Vleuten zeer onrustig. Het westelijk weidegebied van Utrecht was toen al eeuwen betwist gebied tussen de Bisschoppen van Utrecht en de Graven van Holland. Ging het de ene keer over de invloed in de veenontginningen, dan weer om conflicten over de afvoer van overtollig water in de rivieren en kanalen. Ook de twisten tussen de Hoeken en Kabeljauwen gingen voort tijdens het centralisatiebeleid van het landsbestuur van de hertogen van Bourgondië. De versterkte huizen, als De Haar, Den

Ham, Vleuten en andere speelden hierbij een rol. Daarbij verdeelden de kasteelheren hun loyaliteiten tussen de Bisschop en de Graaf, afhankelijk van hun familiebelangen. In de gewapende strijd werden de kastelen minder relevant door het gebruik van kanonnen, waartegen deze gebouwen geen verweer hadden. De sfeer in de regio was door al deze gebeurtenissen danig verziekt.

Met de oprichting van de Broederschap probeerde men de onderlinge verhoudingen van de (adellijke) families te normaliseren. Van charitatieve of anderszins maatschappelijke doelstellingen was in die beginfase formeel geen sprake.

Als oorspronkelijke oprichters werden genoemd, Frederick Uuten Ham, Heer van Den Ham en Maarschalk van Nedersticht; Jan Uuten Ham, Heer van Bottestein; Henrick van Emskerck, Heer van Zuileveld; Alfert van der Meije, Heer van Ter Meij en "en andere goede mannen". Overigens werd in de vroegste statuten vermeld, dat "alle broeders en zusters zich zullen houden aan de bepalingen van de statuten". In de vernieuwde stichtingsbrief van 1568 werden als leden o.a. genoemd, Gijsbert Cornelisz Uuten Wael, Schout van Vleuten; Cornelis Cornelissen, Schout van Themaat; Gijsbert Jansz van Wel, Schout van de Wel. Bij de herziening van de statuten in 1898 werd bepaald, dat alleen katholieken, geboren en wonende in Vleuten, lid konden worden.

Ging het dus in eerste instantie om de lieve (lands)vrede, geleidelijk kwamen daar ook en met name charitatieve doelstellingen aan de orde. Maar daarover later meer.

De sociale status van de leden moet wel vertrouwen hebben gewekt, daar de Broederschap door de eeuwen heen erfenissen en legaten heeft ontvangen. Zo ontving de Broederschap in 1761 de nalatenschap van de weduwe Van Dueren. Deze omvatte land met boerderijen/gebouwen in Haarzuilens, Vleuten en Harmelen. Daaraan was de voorwaarde verbonden, dat uit de opbrengsten behoeftige familieleden van Van Dueren zouden worden geholpen. Voor haar diensten ontving de Broederschap een vergoeding. Pas in 1938 werden de bezittingen vastgelegd door

de oprichting van de Stichting Fundatie Erven Van Dueren. De laatste goederen werden in 1992 verkocht. Sindsdien beheert de Broederschap namens de Fundatie alleen nog financiële middelen.

De Reformatie betekende een gevoelige verandering voor de Broederschap, vooral nadat het Hervormde geloof, staatsgodsdienst werd. Niet alleen moesten de kerkdiensten in de schuilkerk op 't Hoog, ten zuiden van de Hamtoren, worden gehouden, ook werd Katholiek vermogen onderwerp van confiscatie. Deze situatie zou tevens kunnen verklaren waarom er zo weinig documentatie over de periode tot de Bataafse Republiek bestaat. Door het gemis aan administratie konden enerzijds de leden niet vervolgd worden, anderzijds werd het beheerd vermogen beschermd.

De inkomsten van de Broederschap bestonden uit pacht, rente van obligaties en huishuur, waaronder die van de Broederschapshuisjes. Nu betreft het de bouwkundige samenvoeging van oorspronkelijk vier armenhuisjes, heden bekend als Dorpsstraat 1. Zij waren sinds 1600 in het bezit van de Broederschap en tot 1954 als zodanig verhuurd. De huidige huurder is de Historische Vereniging.

Hoewel het niet in de oorspronkelijke statuten werd vermeld, zijn in de meer dan 500 jaar ook goede doelen bekostigd. Al vóór de Franse tijd vond b.v. de (Nederlands Hervormde) overheid, dat er een alimentatieplicht bestond voor de Broederschap

ten bate van twee Katholieke vrouwen. Dat werd erkend, als er sprake was van een geregelde kerkgang. Daarom zijn in recente aanpassingen van de statuten uitdrukkelijk opgenomen "het ondersteunen en/of bevorderen van godsdienstige, charitatieve, culturele en sociale acties". Veelal werd de steun in geld uitbetaald zoals aan het Rooms Katholiek Armbestuur. Tot 1947 was het ook gebruikelijk de armenzorg te verlenen voor de aankoop van brood en turf, met name in de wintermaanden. De sociale wetgeving maakte aan deze vorm van steun een einde. Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw werden o.a. werkers in ontwikkelingslanden, die afkomstig waren uit Vleuten en Haarzuilens en het Johannes Hospitium in Vleuten ondersteund en andere initiatieven in Vleuten en omgeving.

Meer en zeer gedetailleerde informatie over de geschiedenis en activiteiten van de Broederschap wordt beschreven in het jubileumboek, dat later dit jaar zal verschijnen. Voor geïnteresseerden kan verder verwezen worden naar informatie op internet en social media van de Broederschap.

Bronnen

J.W. Schoonderwoerd, Tijdschrift van de Historische Vereniging VDMHL, nr 3 en 4, 1999
A.A. Mantel, De Stichtse Burgeroorlog, Tijdschrift VDMHL, nr 1 en 2, 2001
A.J. van den Hoven van Genderen, Geschiedenis van de Provincie Utrecht, Deel I, p187 ev, 1997
J.I. Israel, The Dutch Republic, pp25-27 On-der Bourgonisch Bewind, Oxford University Press, 1998